

Оргія

Автор:

Леся Українка

Оргія

Леся Українка

Леся Українка

Оргія

Діячі

А н т е й – співець.

Г е р м і о н а – мати його.

Е в ф р о з і н а – сестра його.

Н е р і с а – жінка його.

Х і л о н – ученик його.

Ф е д о н – скульптор.

Меценат – багатий, значний римлянин, нащадок відомого Мецената.

П р е ф е к т.

П р о к у р а т о р.

Г о с т і на оргії, раби, рабині, танцівниці, міми, хор панегіристів.

Діється в Коринфі під римським пануванням.

I

Садок в оселі співця-поета Антея, невеличкий, оточений глухими мурами, з хвірткою в одній стіні; в глибині садка домок з повіткою на чотирьох стовпах і з двома дверима – одні в андроніт, другі – в гінекей.

Герміона, стара мати Антеєва, сидить на порозі гінекея і пряде вовну. Чутно стук у хвіртку.

Г е р м і о н а (не встаючи).

Хто там?

Г о л о с (за хвірткою). Се я, Хілон Алкмеонід.

Г е р м і о н а (гукає в напрямі других дверей).

Антею, вийди! ученик до тебе!

(Сама лишається сидіти, лише нижче спускає покривало).

А н т е й (молодий, але мужнього вигляду, виходить з дверей і відчиняє Хілонові хвіртку).

Сьогодні ти, Хілоне, запізнився.

Всі учні розійшлися.

Х і л о н (дуже молодий хлопець, говорить запинаючись, з видимою ніяковістю).

Вибачай... але... я, власне, не прийшов учитись...

А н т е й (привітно).

Будь гостем.

(Сідає на ослоні під деревом і показує Хілонові місце коло себе, але той лишається стояти).

Чом не сядеш?

Х і л о н.

Маю справу...

А н т е й.

Аж сісти ніколи, таку нагальну?

Х і л о н.

Воно-то ні... але... пробач... я мушу подякувати сьогодні за науку... Я більше не прийду.

А н т е й.

Чому?

Хілон мовчить.

Та правда, мені про се питать не випадає.

Я, очевидячки, не догодив тобі наукою. Що ж, не соромся, – соромитись приходиться мені.

Х і л о н (широ).

Ні, ні, учителю! Того не думай!

От свідок Аполлон, що я шаную науку ту, мов святощі містерій!

А н т е й.

Тоді не розумію...

(Перебиває сам себе, вдарившись долонею по чолі).

Догадався!

(Видно, що й йому трохи ніяково).

Хілоне, слухай... Я пождати можу, поки скінчиш усю мою науку... Та я волів би і зовсім не брати від тебе грошей, як тобі то трудно...

Х і л о н.

Учителю, та ти ж не багатир.

А н т е й.

Хілоне, я скажу тобі по правді, хоч ти ще молодий такеє слухать, але інакше трудно довести... Бач, спів, музика й слово – мій зарібок, та хист мій я таки ціную вище, ніж тіі гроші, що приходять з нього.

Я талану нікого не навчив і не навчу – се ж тільки Бог здолає, – отож коли я вчу людей звичайних, недіткнутих рукою Аполлона, то я навчаю їх малої втіхи перебирати струни доладненько та вимовляти думку виразніше, вони ж мені дають дещицю грошей, і так ми в обрахунку. Як же Бог мені пошле обранця

молодого, щоб я йому служив своїм здобутком, і бачу я, що кожда мертва форма, яку я викладаю перед ним, присвоївшись йому, вмить оживає, і геній молодий в прадавній формі шумує та іскриться самоцвітом, як молоде вино в старім кришталі, – тоді я вже заплачений. Ні, більше, – я наче почуваюсь до вини, що я нездатен так йому служити, як би хотів. Тепер ти розумієш?

Х і л о н.

Учителю...

(Зворушення не дає йому говорити, він низько похиляє голову і прикриває долонею очі).

А н т е й.

Коли тепер твій геній вже переріс ті форми й ту науку, якими я владаю, що ж, мій хлопче, – покинь мене, я сам тобі те раджу.

Та тільки – заклинаю Аполлоном! – не кидай ще науки. Їдь в Афіни, там, певне, знайдеться іще таке, чого ми тут не маємо в Коринфі.

А потім, покінчивши різні школи, учися ще, знаходь собі науку в книжках, і в людях, і по цілім світі, але ніколи не кажи до себе:

«Я вже скінчив науку».

Х і л о н.

Ся порада, учителю, осмілює мене.

Признаюся тобі: я не покину науки, віддалившись від тебе, бо я вступлю до школи...

(Знов мовкне).

А н т е й.

До якої?

Х і л о н.

До тої, що врядив тут Меценат.

А н т е й.

Латинської?!

Х і л о н.

Ну, все ж тепер латинське.

А н т е й.

Як? Я, і ти, і наша рідна мова латинськими вже стали?

Х і л о н.

Розумів я, властиво, римське, та змілив у слові.

А н т е й.

Як ти від мене досі не навчився не помилятись так, то в новій школі ще більше буде помилок таких.

Але не знаю, що ти там придбаеш, крім помилок. В поезії латинській і я ж тобі, здається, показав усе, що тільки варт було пізнати.

Не думаю, щоб ритори в тій школі тобі могли подати щось нового, бо я їх знаю. Думаю, що ти вже міг би їхчити.

Х і л о н.

Сам я певен, що там учителі ні в чім не можуть зрівнятися з тобою. Все ж я мушу до їх піти.

А н т е й.

Що змушує тебе?

Х і л о н.

Учителю, zostавшись при тобі, я став би долею тобі подібний.

А н т е й.

Чому ж та доля так тебе лякає?

Хіба вже я остатній між співцями?

Х і л о н.

Не між співцями, ні...

А н т е й.

Але між людьми?

Х і л о н.

Я не кажу – остатній, але ж правда, що ти в громаді не займаєш місця, належного твоему талану.

А н т е й.

А ти ж якого маєш запобігти, коли скінчиш ту школу Мецената?

Х і л о н.

Я можу стати ритором в тій школі, а згодом в академії де-небудь.

Або поїду в Рим. Там дуже добре ведеться вихованцям Мецената, бо рід його там досі має силу, як повелось від Августа часів.

Та поки що, то я й тепер, ще учнем, вступити можу в хор панегіристів самого Мецената.

А н т е й (схоплюється обурений).

Ти? Ти вступиш у хор панегіристів? В тую зграю запроданців, злочинців проти хисту?

О, краще б ти навіки заціпенів, позбувся рук, оглух, ніж так упасти!

І се був мій найкращий ученик!...

Пауза.

Х і л о н.

Учителю, прийми ж мою подяку...

(Подає Антееві гроші, добувши з калитки).

А н т е й (відштовхує його руку).

Геть! Я тебе нічого не навчив!

Іди з очей!

Хілон, похнюпившись, виходить.

Г е р м і о н а.

Даремне ти, Антею, не взяв від нього грошей. В нього батько сто раз від нас багатший. Сяк чи так, а се ж твоя заслуженина.

А н т е й.

Мамо! нічого я не заслужив, крім ганьби!

Г е р м і о н а.

Немає за що ганити тебе, хіба за те, що ти свій заробіток пускаєш так на вітер. Справді, сину, ми зійдемо на пролетарський хліб.

Чи буде ж добре, як твоя родина просити піде пайки дармової до тих римлян, що ти так ненавидиш?

А н т е й.

Ще маєм хліба власного доволі.

Не прогнівляй богів.

Г е р м і о н а.

На все їх воля...

Запевне, так хотілось Афродіті, щоб я замість багатой невістки дочку рабині-танцівниці мала прийняти в дім...

А н т е й.

Ще не кінець докорам?

Г е р м і о н а.

Се не докори, сину, тільки правда.

Чи ти ж не дав на викуп за Нерісу всю спадщину по батьку й добру пайку свого зарібку?

А н т е й.

Вже ж не Афродіту винуй у тому. Всі боги Еллади мені веліли викупить з неволі малу дитину еллінського роду.

Адже могла б дістатися у рабство твоя дочка, моя сестра...

Г е р м і о н а.

Ох, сину, до того мало що й тепер бракує!

На викуп за Нерісу ми стяглися, але на посаг нашій Евфрозіні навряд чи стягнемось. А чим же доля старої дівки краща, ніж рабині?

А н т е й.

Сестра моя й без посагу цінніша від всіх багацьких дочок.

Г е р м і о н а.

Хто ж те знає?

Вона ж у нас не ходить, як римлянка, по всіх усюдах. Завжди в гінекеї та все в роботі. А хоч би й пішла куди на свято, то в її уборах ніхто і не подивиться на неї.

На дверях від гінекея стає Евфрозіна, але Герміона того не завважає і править далі.

Неріса все причепуриться якомсь, а Евфрозіні то немає й стрічки.

Е в ф р о з і н а (молода, але вже не юна, убрана по-буденному, видно, тільки що від роботи. Нахиляється і обіймає матір).

Матусенько! Навіщо ті стрічки?

Як е краса, то нащо їй покраси?

А як нема, то стрічка не поможе!

(Сміючись, цілує матір і випростується).

Як, мамочко, заправить голуб'ята?

Я вже зварила їх.

Г е р м і о н а (встає).

Не руш, не руш, я їх сама заправлю – ти не вмієш!

(Поспішно йде в хату.)

Е в ф р о з і н а (підходить до Антея і кладе йому руку на плече).

Чого ти, братику, так засмутився?

Се знов матуся тута воркотіла?

Ти не вважай – то вже стареча звичка.

А н т е й (відповідає не одразу, мов не почув її слів. Слова після паузи прориваються у нього, мов не своєю силою).

Хілон мене одбіг.

Е в ф р о з і н а (здивована).

З якої речі?

А н т е й.

Вступити хоче в хор панегіристів.

Е в ф р о з і н а.

Та що ти кажеш?!

(На хвилину німіє з дива та обурення, потім опановує собою).

Ба, я не дивую.

Він розумом хисткий.

А н т е й.

А таланом всіх переважив, мовби на наругу!

Е в ф р о з і н а.

Мені здається, той Аполлотор, що втік до тебе з школи Мецената, Хілона й таланом переважає, не тільки розумом. Я наслухала, як він проказував із «Антигони» Гемонову промову – далєбі, я лєдвє сльози здержати здолала!

А н т е й (з лагідним усміхом, обіймаючи сестру за плечі).

Бо ти сама у мене Антигона!

Здається, я б Хілонові пробачив, якби він вчинок свій зробив для того, щоб вивести з біди таку сестру.

Е в ф р о з і н а.

Зате вже я сестрі тій не простила б!

А н т е й.

О, ти б не прийняла ні сеї жертви, ні іншої. Але, моя сестричко, якщо я хтів би стати багатцем, то тільки задля тебе.

Е в ф р о з і н а.

І даремне, бо я того не хочу.

(Сміється).

Мама зараз мені б за гроші жениха купила, і, певне, то було б лихе придбання.

А н т е й.

Та де вже там багатство! Хоч би міг я тебе від злиднів вибавить...

Е в ф р о з і н а.

Від злиднів? а де ж ти бачиш їх?

А н т е й.

Що я не бачу, то се завдячую тобі самій.

Е в ф р о з і н а.

І мамі ж, і Нерісі.

А н т е й.

Ні, ти знаєш... Матуся відробила вже своє... Що ж до Неріси...

Е в ф р о з і н а.

Їй ще час робити.

Невже твоє життя таке солодке, що і медовий місяць в ньому зайвий?

А н т е й.

Мені мов сором тішитися щастям, як здумаю, що ти за нього платиш тяжкою працею... Ми маєм щастя, а ти що маєш тут у рідній хаті?

Е в ф р о з і н а.

Я маю брата. І нехай довіку я дівуватиму – я не позаздрю ані жінкам, ні матерям щасливим, бо їх любов лиш їх родині служить, моя ж – Елладі всій. В тобі, Антею, уся надія наша.

А н т е й.

Евфрозіно, як можна всю надію покладати в комусь одному?

Е в ф р о з і н а.

Алоллон один з усіх богів не розлюбив Еллади, і є ще їй надія на життя... А поки Алоллон є на Парнасі, то й музи будуть з ним.

А н т е й (з усміхом).

Я не безславний, хоч ти одна мені даєш тріумфи, бо ти для мене Ніке!

Е в ф р о з і н а.

Ніке мусить свою роботу знати. Постривай!

(Виломлює з лаврового куща дві галузки, зв'язує їх у вінець і стає на постаменті колони в позі богині перемоги Ніке, простягнувши руку з вінцем.)

Ходи сюди! Схили прегорде чоло!

Антеї підходить, все усміхаючись, і схиляє голову перед Евфрозією, а в неї усміх бореться з сльозами щирого зворушення, коли вона кладе братові лаври на голову.

Н е р і с а (молоденька, струнка, надзвичайно зграбна, чепурненько вбрана, стає на порозі гінекея і здивовано скрикує).

Се що таке?

Евфрозія засоромлена зіскакує з постаменту.

А н т е ї.

Се Ніке увінчала свого поета. А коли їй харіта йому додасть гранату чи троянду, він буде обдарований усім, чого дозволено бажати смертним.

Евфрозія (почуваючи себе ніяково під холодним поглядом Нериси).

Троянда он цвіте...

(До Антея).

Одначе Ніке до кухні мусить – допомогти матері, – бо в нас сьогодні оргія правдива: купили риби, а якраз нам тітка дала вина і пару голуб'яток.

Як я ще напечу медяників, то їй Меценат на оргію позаздрить!

(З трохи примушеним сміхом зникає в дверях гінекея).

Н е р і с а.

Чудна та Евфрозія – все їй смішки!

А н т е ї.

Що ж, молода.

(Здіймає лаври з голови, держить їх в руці, в дальшій розмові кладе на лавці коло себе, сівши.)

Н е р і с а.

Та я ж, либонь, молодша, проте...

А н т е й.

«Проте часами химерую», – так хтіла ти сказати?

(Сміючись, обіймає її, вона здержано приймає його пестощі).

Що тобі?

Нездужаєш, чи хто тебе образив?

Н е р і с а.

А ти й не знаєш? Певне, вже й сусіди напам'ять вивчили оту промову про викуп мій, про посаг Евфрозіни, що мати виголошує щодня.

А н т е й.

Уже й щодня!

Н е р і с а.

Та що ж, в тому є правда.

Мені самій ніяково дивитись у вічі Евфрозіні.

А н т е й.

Евфрозіна тебе ні в чім не винуватить.

Н е р і с а.

Знаю.

Вона не дарма в тебе Антігона...

А н т е й.

Нерісочко! от се вже справді сором, – підслухати, а потім ще й корити.

Н е р і с а.

Підслухати! В нас не такі палати, щоб не було з кутка в куток все чути!

А н т е й (трохи вражений).

Палати є тепер лиш у римлян.

Було тобі піти за Мецената.

Н е р і с а (лагідніше, ніж досі).

Я не корю тебе, що ти убогий, але яка ж дружина не бажає своєму чоловікові достатків?

А н т е й.

Ну, і собі при тому.

Н е р і с а.

І собі.

Хіба то зле? Я справді не вдалася до того, щоб весь день в ярмі ходити так, як твоя сестра.

А н т е й.

Т и ж і не ходиш.

Н е р і с а.

А думаєш, мені від того легше?

А н т е й.

Якби не легше, ти б сама робила.

Н е р і с а.

В людей на те рабині е...

А н т е й.

Нерісо, від тебе трохи дивно сее чути.

Н е р і с а.

Бо я сама рабинею була?

Так що ж, я б і на волі заробляла тим, чим тоді, якби ти допустив.

Як я тепер нікому не потрібна, всім на заваді, мов поріг високий, то з того винен ти!

А н т е й.

Ну, годі, люба...

Н е р і с а.

Дозволь мені вступити до театру, то я твою сестру озолочу і буду матері невістка
люба, бо, певне, більше зароблю за танці, ніж ти за спів та за науку хисту.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://telnovel.me/ukra-nka_lesya/org-ya

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)